

ادبیات
و
فلسفه
پیوندها و گسست‌ها

Literature and Philosophy:
Intersections and Boundaries

Farid Parvaneh

© Logos Publications 2019

ادبیات و فلسفه پیوندها و گسست‌ها

فرید پروانه

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی قم

سرشناسه	پروانه، فرید، ۱۳۴۷ - Parvaneh, Farid
عنوان و نام پدیدآور	ادبیات و فلسفه: پیوندها و گسست‌ها / فرید پروانه.
مشخصات نشر	قم: لوگوس، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۱۰۶ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۶۲۸۸-۱۲-۵
وضعیت	فیفا
فهرست نویسی	کتابنامه: ص. ۱۰۵.
یادداشت	نمایه
موضوع	فلسفه در ادبیات، Philosophy in literature
موضوع	ادبیات - - فلسفه، Literature -- Philosophy
موضوع	فلسفه، philosophy
رده‌بندی کنگره	PN ۴۹
رده‌بندی دیویی	۸۰۱
شماره کتاب‌شناسی ملی	۵۸۱۸۹۱۵

ادبیات و فلسفه: پیوندها و گسست‌ها

فرید پروانه

ویراستار	مولود زیباکلام
طراح جلد	حسین راست‌منش
چاپ اول	۱۳۹۸
شمارگان	۵۰۰
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۶۲۸۸-۱۲-۵
قیمت	۲۵۰۰۰ تومان

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً یا جزئاً، به هر شکل اعم از چاپ، فتوکپی، اسکن، صوت، تصویر یا انتشار الکترونیک بدون اجازه مکتوب از نشر لوگوس ممنوع است.

ایمیل: info@irlogos.com

تماس با مرکز پخش: ۰۹۰۲ ۱۵۴ ۰۰۴۲

فروشگاه برخط لوگوس: www.irlogos.com

توماس دو کوبینسی، نویسنده شهیر انگلیس، در جایی میان هزاران صفحه اثر چهارده جلدی خود نوشت: «کشف یک مسئله جدید به اندازه یافتن راه حلی برای یک مسئله قدیمی مهم است.» اما من حتی قادر به همین کار هم نیستم. تنها کاری که می‌توانم انجام دهم افزودن به سردرگمی‌های فلسفی است.

معمای شعر، لویی بورخس

فهرست

- پیش درآمد ۱
- فصل اول: از فلسفه / از ادبیات: مقدمات ۳
- ۱.۱ چستی فلسفه ۴
- ۲.۱ در تعریف ادبیات ۵
- ۳.۱ وجوه ادبیات ۸
- ۱.۳.۱ ادبیات و سرگرمی ۸
- ۲.۳.۱ آموزش ۸
- ۳.۳.۱ تجربه ۹
- ۴.۳.۱ زیبایی‌شناختی ۱۰
- ۴.۱ در جستجوی تعریف ادبیات در میان نظریه‌های ادبی ۱۱
- ۵.۱ ادبیت ادبیات ۱۵
- ۶.۱ نظریه‌گنش‌گفتار ۲۳
- فصل دوم: فلسفه و ادبیات؟ ۲۷
- ۱.۲ دوران باستان ۳۱
- ۱.۱.۲ افلاطون (ق.م. ۴۲۹-۳۴۷) ۳۱
- ۲.۱.۲ ارسطو (ق.م. ۳۲۲-۳۸۴) و رساله فن شعر ۴۳
- ۲.۲ عصر روشنگری ۵۶
- ۱.۲.۲ ادموند برک، دیوید هیوم، و ایمانوئل کانت ۵۶
- ۲.۲.۲ ادموند برک (۱۷۲۹-۱۷۹۷) ۵۷
- ۳.۲.۲ دیوید هیوم (۱۷۱۱-۱۷۷۶) ۶۰
- ۴.۲.۲ ایمانوئل کانت (۱۷۲۴-۱۸۰۴) ۶۲
- ۳.۲ عصر حاضر ۶۶
- ۱.۳.۲ ویتگنشتاین (۱۸۸۹-۱۹۵۱) و معنا در زبان ۶۶

۲.۳.۲	ازویمست بردزلی تا ای. دی. هیرش: نیت
۶۹	مؤلف/نویسنده .....
۷۱	۳.۳.۲ ای. دی. هیرش .....
۷۳	۴.۳.۲ بارت و فوکو: مرگ مؤلف .....
۸۴	۴.۲ علم تفسیر و تعبیر .....
۸۵	۵.۲ گادامر و علم تفسیر .....
۹۳	فصل سوم: فلسفه در ادبیات .....
۹۳	۱.۳ مارتا ناسباووم .....
۱۰۵	۲.۳ استنلی گول: فیلسوف هنرمند .....
۱۱۱	۳.۳ فلسفه از مسیر ادبیات یا فلسفه در ادبیات .....
۱۱۲	۴.۳ آیریس مرداک (۱۹۱۹-۱۹۹۹) .....
۱۱۶	۵.۳ پیتر لامارک (۱۹۴۸) و استین اولسن (۱۹۴۶) .....
۱۱۹	کلام آخر: پایان بی فرجام: منطقه خاکستری .....
۱۲۳	فهرست منابع .....
۱۲۷	نمایه .....

پیش‌درآمد

در این وجیزه کوشیده‌ام تا در قالب درس‌گفتاری کوتاه، آرا و نظرات فیلسوفانی را که در باب ادبیات سترگ و جدی، اندیشه و پرسندگی داشته‌اند مرور و بررسی نمایم. گرچه در ظاهر امر ادبیات و فلسفه دو وصلهٔ ناجور می‌نمایند، در نگاهی بستری، می‌توان دریافت که فیلسوفان از قدیم تا کنون در کنار آرای فلسفی خود به ادبیات نیز اندیشیده‌اند و ماحصل این سیر اندیشه گاه ابهام‌زدایی بوده و بر پیوند میان آن دو قوام بخشیده و گاه گسست و تیرگی افزوده‌اند. شایان گفتن است که در میان نویسندگان و ادبای جهان هم البته کسانی بوده‌اند که به جهان پیرامون خود و تجربیات بشری نگاهی فیلسوفانه داشته‌اند. از این میان می‌توان به داستایوفسکی، کافکا، کامو، بکت و خیام به‌عنوان نمونه اشاره کرد. برای تبیین پیوند و گسست میان ادبیات و فلسفه به مثال‌هایی از دستهٔ اول، یعنی

فیلسوفانی که دل‌مشغولی ادبیات داشته‌اند، بیشتر پرداخته شده است. در این وجیزه خوانندگان با مقوله‌هایی چون چیستی ادبیات و فلسفه و تاریخچهٔ آرا فیلسوفان از دوران باستان تا عصر حاضر به اجمال آشنا خواهند شد. این موضوع، کثیرالتفسیر است و هرگز ادعا نمی‌کنم که حق مطلب در این خصوص ادا شده است. آنچه که در پی می‌آید حکم مقدمه را دارد و برای صاحب‌نظران و اندیشمندان قطعا کم و تقریبا هیچ است. برای این مقصود از منابع خارجی (از کتب و رساله تا مقاله) بسیار بهره‌جسته‌ام که در انتهای کتاب فهرست‌اهم این منابع موجود است. در پایان از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد و دکتری خود به‌واسطه ترغیب و تشویقشان بر مکتوب کردن این مباحث تشکر می‌کنم.

فرید پروانه

مهر ۱۳۹۸

فصل اول: از فلسفه / از ادبیات: مقدمات

آیا میان فلسفه که از علوم عقلی به حساب می‌آید و ادبیات که در نقطهٔ مقابل عقل، یعنی تخیل و احساس قرار دارد، ارتباطی هست؟ اگر به آرا فیلسوفان رجوع کنیم شاید بتوانیم دلیلی محکم بیابیم: فلسفه با ادبیات در نزاع است. این یکی از پاسخ‌های مستعجل و بلافصل به این پرسش است که سبقه‌ای بیش از دو هزار سال دارد. اما اکنون به این پاسخ با تردید نگریسته می‌شود. پاسخ دیگر را از فلسفه می‌توان گرفت: چه بسیار فلاسفه که متون فلسفی را با خصلتی ادبی نگاشته‌اند. همان‌گونه که امروزه میان علوم مختلف ارتباطات گسترده یافت می‌شود (فیزیک و ادبیات) میان ادبیات و فلسفه هم ارتباطی

بس قدیمی وجود دارد. فلسفه رشته مادر است و می‌دانیم که رشته‌هایی همچون ریاضی و اقتصاد از دل این علم پدید آمده‌اند. اگر ریاضی و اقتصاد را قدیمی‌ترین فرزندان فلسفه بنامیم، روان‌شناسی و زبان‌شناسی در زمره نوسیدگان این مادر هستند. ادبیات در مقایسه با این علوم، رشته‌ای تحقیقی و پژوهشی با ویژگی‌های کمی به نظر نمی‌رسد و از آنجا که رشته‌ای ذوقی، دلی و، به تعبیر امروزی‌تر، کیفی است، عموماً بررسی آن را روشمند نمی‌دانند.

۱.۱ اچستی فلسفه

فلسفه را به مطالعه ماهیت بنیادین بشر و ارتباط او با جهان هستی تعبیر کرده‌اند. شمول موضوعات مورد توجه فلسفه گسترده است؛ از این گستره می‌توان به متافیزیک، معرفت‌شناسی، اخلاق، سیاست و گاه زیبایی‌شناسی اشاره نمود. واژه یونانی فلسفه به معنی «عشق به دانش» است. آگاهی که تاریخ علوم جدید با واکاوی‌های فلسفی آغاز شده است؛ به تعبیری فلسفه پرسشگر است و ژرف‌ترین پرسش‌ها در باب هستی و حقیقت در این علم نهفته است. موریس بلانشو، فیلسوف معاصر که دستی از دور بر آتش ادبیات هم دارد، فلسفه را ذاتا سرشته ضرورت فرد می‌داند که ذاتی بشر است و براین باور است که هدف فلسفه «شکار اسب تک شاخ» است تا با آن بتوان به هر سو تاخت و سرانجام بر جهان چیره شد. تاریخ بشر نشان داده است که انسان‌ها همواره به دو دسته تقسیم